

ПРАВОМОЩИЯ ЗА ЛИКВИДАЦИЯ ПРИ ПРЕКРАТЯВАНЕ НА ЕООД ПРИ СМЪРТ НА ЕДНОЛИЧНИЯ СОБСТВЕНИК НА КАПИТАЛА

*Докторант Анна Михова-Георгиева
Юридически факултет
Русенски Университет „Ангел Кънчев”*

POWERS FOR LIQUIDATION IN CASE OF TERMINATION OF SOLE OWNED LTD. IN CASE OF DEATH OF THE SOLE OWNER OF THE CAPITAL

*PhD Anna Mihova-Georgieva
Faculty of Law
“Angel Kanchev” University of Ruse*

Резюме

В настоящия доклад се прави анализ на разпоредбите на чл. 157, ал.1 ТЗ и чл. 155, т.3 ТЗ, с оглед установяване на лицата, които имат правомощие да заявят прекратяването на дружеството в Търговския регистър и да осъществят процедура по ликвидация на дружеството.

Ключови думи: прекратяване по закон, чл. 157, ал.1 ТЗ, чл. 155, т.3 ТЗ, наследяване на дружествени дялове, правомощия на кредиторите и прокурора, тълкувателно дело №1/2020г. на ОСТК на ВКС.

Abstract

The report analyzes the provisions of Art. 157, paragraph 1 CA and art. 155, item 3 of the CA, in order to establish the persons who have the authority to declare the termination of the company in the Commercial Register and to carry out a procedure for liquidation of the company.

Key word: termination by law; art. 157; para 1 CA; art. 155; item 3 of the CA; inheritance of company shares; powers of creditors and the prosecutor; interpretative case №1 / 2020. of the OSTK of the SCC.

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2020.164>

Въведение

Търговският закон¹ определя търговското дружество, като обединение на две или повече лица за извършване на търговски сделки. Това обединение изисква² наличието на обща воля за съвместна търговска дейност. Когато тази воля отпадне, при изпълнение целта на дружеството или при отпадане на необходимостта от осъществяване на търговската дейност на дружеството, то се прекратява и се извършва ликвидация.

Когато прекратяването на ООД е по решение на общото събрание на дружеството, респективно по решение на едноличния собственик на капитала при ЕООД, правомощие да осъществи процедурата по ликвидация има ликвидаторът назначен от общото събрание (съответно едноличният собственик на капитала при ЕООД). Обикновено това е самият управител на дружеството.

Законодателят обаче е предвидил и други случаи, при които дружеството се прекратява. При дружествата с ограничена отговорност тези хипотези са изброени в чл. 154

¹ Чл. 63, ал.1 ТЗ

² Волята за съвместна търговска дейност се изразява в дружествения, съответно учредителния договор или устав за акционерните дружества и е задължително условие за учредяване на дружеството.

и чл. 155 от ТЗ. Освен тези основания има и едно специално основание за прекратяване, което касае конкретно ЕООД и то е посочено в чл. 157, ал. 1 ТЗ: *„Дружеството, в което капиталът се притежава от едно физическо лице, се прекратява със смъртта му, ако не е предвидено друго, или наследниците не поискат да продължат дейността“*. Много често обаче, наследниците на едноличния собственик на капитала не желаят да встъпят в дружеството, като съдружници или правят отказ от наследство и така въпреки, че съгласно закона дружеството се счита прекратено със смъртта на едноличния собственик, търговското предприятие на ЕООД като комплекс от права, задължения и фактически отношения продължава да съществува, докато не бъде осъществена процедурата по ликвидация. По въпроса, кой има правомощия да осъществи процедурата по ликвидация в тази хипотеза, законът мълчи, а в правната теория и съдебната практика има различни становища.

Изложение

Разпоредбата на чл. 157, ал.1 от ТЗ сама по себе си е непълна и се нуждае от тълкуване. На пръв поглед, нормата изглежда ясна: *„Дружество, в което капиталът се притежава от едно физическо лице, се прекратява със смъртта му....“*. С настъпването на юридическият факт на настъпване на смъртта, се прекратява и самото търговско дружество. Прекратяването на ЕООД настъпва *ipso facto*- с факта на смъртта на едноличния собственик или т. нар. **законово прекратяване на дружеството³ или прекратяване по право (по силата на закона)⁴**, без да са необходими други правни действия⁵. Това правило по аналогия е застъпено и в нормата на чл. 125, ал. 1, т. 1 ТЗ, която предвижда, че при смърт на съдружник в дружество с ограничена отговорност, членството му в дружеството се прекратява. Разглеждайки нормата на чл.157, ал.1 ТЗ в тази част можем да направим аналогия и с разпоредбата на чл. 93, ал.4 ТЗ, според която събирателното дружество се прекратява със смъртта на съдружник. При прекратяване на персоналните дружества, тази норма звучи логично, тъй като този тип дружества работят на базата на личните качества на съдружниците и техният индивидуален или дори уникален принос за дружеството. Със смъртта на съдружник, продуктът на дружеството не би бил същият и то няма как да съществува в същия си вид. При капиталовите дружества обаче, не е налице такова условие за неговото учредяване и работа. Тези дружества, сред които е и дружеството с ограничена отговорност, не са с оглед личността, а с оглед капитала.

Ако разгледаме основанията за прекратяване на друго еднолично капиталово дружество, каквото е ЕАД, ще видим, че в разпоредбата на чл. 252, ал.2 ТЗ изрично е посочено, че ЕАД *„не се прекратява със смъртта или с прекратяването на едноличния собственик на капитала“*. Според Професор Таджер, това разминаване в текстовете е привидно, тъй като както дяловете, така и акциите на търговските дружества са наследими и според него това е смисълът на разпоредбата на чл. 157, ал.1 ТЗ, както и на чл. 252, ал.2 ТЗ⁶.

³ Така Таджер, В. Капиталови търговски дружества, С., ИК „Труд и право“, 1994, стр. 116

⁴ В теорията съществува и т.нар. „доброволно прекратяване“, „прекратяване по право“ или „автоматично прекратяване“ и „принудително прекратяване“. Така Таков, К., Допустима ли е продажба на предприятие в производство по ликвидация?, Юбилеен сборник в памет на проф. Витали Таджер, 2003 г., стр. 510-538, Антонова, А., Събирателно дружество, изд. Сиби, 2004г., стр. 188 и др.

⁵ Решение №591/ 25.03.2017г. на СГС, ТО, VI-11 с-в, по т.д. №4600/2015г.

⁶ Така Таджер, В., Капиталови търговски дружества, ИК „Труд и право“, С., 2011, с. 129

Втората част на разпоредбата на чл. 157, ал.1 ТЗ обаче, въвежда две изключения, които сякаш обръщат правилото, дружеството да се прекратява със смъртта на едноличния собственик на капитала. Първото изключение е **ако не е предвидено друго**. Това „друго” може да бъде предвидено единствено в учредителния акт на дружеството, но липсата на никакви предвидими рамки, в какво ще се изразява това „друго”, предполага много възможности. Например, в учредителния акт може да бъде предвидено, че дружеството се прекратява, ако в шест месечен срок от смъртта на едноличния собственик на капитала, наследниците не приемат наследството и не встъпят в дружеството, като съдружници или може да е предвидено, че с настъпването на смъртта на едноличния собственик на капитала, дружеството автоматично се наследява от държавата или от трето лице или само от един от наследниците. Може също така да е предвидено след смъртта на едноличния собственик на капитала, дружеството да се влее в друго дружество, което също би довело до прекратяване, но без последваща ликвидация. Всички тези възможности, могат да доведат до различен срок за осъществяване на посоченото в акта, т.е. **моментът на прекратяване на дружеството би бил различен**.

Такъв би бил моментът и във втората хипотеза на чл.157, ал.1 ТЗ - **ако наследниците не са поискали да продължат дейността на дружеството**, където не е посочено в какъв срок следва да направят това, както и от кой момент започва да тече този срок - от смъртта на наследодателя, от откриване на наследството или от узнаване от наследника за смъртта на наследодателя. Ако приемем, че наследниците следва да заявят, че желаят да поемат наследените дялове незабавно, от смъртта на наследодателя, за снабдяване на наследниците със смъртен акт, подготовка и подаване на документи за приемане на наследените дялове и встъпване в дружеството, като наследник/ци е необходимо технологично време, което свъщност липсва, ако тълкуваме точно първата част от разпоредбата на чл. 157, ал.1 ТЗ и приемем, че дружеството се прекратява автоматично *ex lege* със смъртта на едноличния собственик на капитала. Прекратяването *ex lege* има конститутивно действие от момента на смъртта на наследодателя. Последващото встъпване на наследниците или настъпване на условията евентуално предвидени в учредителният акт биха ли могли да отменят това конститутивно, прекратително действие на смъртта на едноличния собственик? Какво се случва в периода между прекратяването по силата на закона на дружество и „възкресяването му” от момента на вписване на наследниците, като съдружници в дружеството? Законът не е установил изричен преклузивен срок, в който следва да бъде отправено искането по чл. 157, ал. 1 ТЗ. Според чл. 155, т. 3 ТЗ, в случай че в продължение на три месеца, дружеството няма вписан управител, то може да бъде прекратено по иск на прокурора. Смисълът на разглежданата разпоредба налага извода, че фактическият състав, произтичащ от разпоредбата на чл. 157, ал. 1 от ТЗ, следва да се реализира в период от три месеца.

Ако нито едно от двете условия, предвидени в чл. 157, ал.1 ТЗ, които изключват прекратяването на дружеството, не се осъществят и сметем дружеството за прекратено по силата на закона с настъпването на смъртта на едноличния собственик на капитала, кой би бил правно легитимиран да обяви дружеството в ликвидация, да впише прекратяването, съответно ликвидацията на дружеството в търговския регистър, в случай, че наследниците са дезинтересирани или откажат да проведат процедурата?

Правната теория⁷, а и редица съдебни решения, считат че в този случай, следва да се приложи по аналогия текста на чл. 60а ТЗ, който гласи, че вписването на едноличния търговец се заличава от търговския регистър при смъртта му по заявление на наследниците. От това следва, че при прекратено по силата на закона ЕООД, процедурата по ликвидация на дружеството следва да бъде проведена от наследниците на едноличния собственик на капитала. За разлика от ЕТ обаче, където това не е необходимо, при ЕООД наследниците все пак трябва да встъпят като съдружници в дружеството, за да образува общо събрание на дружеството (съответно едноличен собственик на капитала, ако наследникът е един) и да могат легитимно да вземат решение за прекратяване и ликвидация на дружеството. Но това е право на наследниците, а не тяхно задължение и те могат да откажат явно или конклюдентно да го направят. Кой е оправомощен да заяви прекратяване и ликвидация на дружеството в този случай?

Съгласно Решение № 73/21.06.2019 г. по т. д. № 2413/2018 г. на ВКС, I т. о., постановено по реда на чл. 290 от ГПК: *„При бездействие на наследниците, както и в настоящия случай – при отказа им от наследството на починалия едноличен собственик на капитала – физическо лице, но и независимо от предходното, ще следва самостоятелна легитимация да се признае и на други лица, в съответствие с правния им интерес от удовлетворяване в производството по ликвидация, с прилагане по аналогия на пар.5а ал.2 вр. с пар.5 ал.2 от ПЗР на ЗТР / обн.ДВ бр.99 от 2012 г./, въведени във връзка със задължението за пререгистрация на търговци, вписани до влизане в сила на Закона за търговския регистър в търговските регистри и регистрите на кооперациите при окръжните съдилища – пар.4 от ПЗР на ЗТР.“*.

Но съществува и друга възможност. От момента на смъртта на едноличния собственик на капитала, който е и управител на дружеството, то остава и без изискуемите по силата на чл. 135 във вр. с чл. 155, т. 3 ТЗ дружествени органи. Дружеството остава без управление, без възможността да взема правнорелевантни решения, включително решение за назначаване на ликвидатор, за определяне на срок на ликвидацията и за обявяване на ликвидацията в търговския регистър. В този случай, според чл. 155, т. 3 ТЗ, ако в продължение на три месеца, дружеството няма вписан управител, то може да бъде прекратено по иск на прокурора. Липсата на конкретна норма, относно лицата имащи правомощия да заявят прекратяването на ЕООД при смърт на едноличния собственик на капитала при бездействие на наследниците е разрешена от голяма част от съдебната практика, като допуска искове на прокурори на основание чл. 155, т.3 от ТЗ, след изтичане на тримесечния срок от смъртта на едноличния собственик на капитала, по които се произнася с решения за прекариване на еднолични дружества на основание чл. 155, т.3, във вр. с чл. 157, ал.1 ТЗ и указания: *„Препис от настоящото решение, след влизането му в сила, да се изпрати служебно на Агенцията по вписвания за вписване в Търговския регистър, за преценка с оглед последващо служебно провеждане на процедура по чл.156 от ТЗ.“*⁸. По този начин прекратяването на дружеството се вписва служебно в Търговския регистър, а длъжностното лице по регистрация назначава служебно ликвидатор от списъка на ликвидатори към Агенцията по вписвания, който да осъществи процедурата.

⁷ Вж. Калайджиев, А. Търговски дружества. Персонални дружества. Дружества с ограничена отговорност, С., Сиби, стр. 299, който приема, че наследниците следва да са легитимирани да поискат вписване на прекратяване на дружеството при смърт на едноличния собственик на капитала.

⁸ Решение №38/18.03.2019г. на Окръжен съд гр. Добрич, ТО, по т.д. №12/2019

Така съдебната практика успешно бе заобиколила тази празнота в разпоредбата на чл. 157, ал.1 ТЗ, като прилагаше разпоредбата на чл. 155, т.3 ТЗ, която е по ясна и като срокове и като правомощия. Но тя не е приложима във всички случаи. Има еднолични дружества, при които е назначен управител, различен от едноличния собственик на капитала. Тогава, хипотезата на чл. 155, т.3 ТЗ е неприложима, защото макар че едноличния собственик на дружеството не е жив, дружеството има управител.

Становището, че при настъпила смърт на едноличния собственик на капитала и управител на ЕООД и при липса на данни лицата, които имат правен интерес от това (неговите наследници), да са поискали установяване на настъпило прекратяване на дружеството по чл. 157, ал. 1 ТЗ, респ. вписване на същото обстоятелство по партида на дружеството повече от три месеца след настъпване на смъртта, прокурорът като надлежно легитимирано от закона лице има правен интерес да предяви иск по чл. 155, т. 3 ТЗ за прекратяване на дружеството, е застъпено в *Определение № 302/28.06.2018 г. по ч. т. д. № 1280/2018 г. на ВКС, I т. о.*, постановено по чл. 274, ал. 3 ГПК.

Но съгласно *Решение № 73/21.06.2019 г. по т. д. № 2413/2018 г. на ВКС, I т. о.*, постановено по реда на чл. 290 от ГПК: *„Обстоятелството, че Закона за търговския регистър и Наредба № 1/14.02.2007 г. за водене, съхраняване и достъп до търговския регистър и до регистрите на юридическите лица с нестопанска цел – раздел XVI - не съдържат изрични правила относно иниципирането на процедура по ликвидация, в хипотезата на прекратяване на ЕООД, на основание чл.157 ал.1 ТЗ, не може да съставлява основание да се прилага по аналогия разпоредбата на чл.155 т.3 ТЗ /инцидентно поддържано схващане в правната теория, при това само в хипотеза на бездействие на наследниците на едноличния собственик на капитала да заявят вписване на прекратяването на ЕООД, предвид нежеланието си да продължат дейността му и липса на уговорено друго /. Моментът на прекратяване на ЕООД следва да бъде идентичен, независимо дали наследниците на едноличния собственик на капитала ще предявят прекратяването, поради нежелание да продължат дейността на дружеството или ще бездействат, както и независимо от обстоятелството дали едноличния собственик на капитала е едновременно и управител на дружеството или същото има вписано друго лице за управител. Не може да се приеме, че в една хипотеза прекратяването настъпва по силата на конститутивното решение на съда по чл.155 т.3 ТЗ или чл.154 ал.1 т.5 ТЗ, а в друг – по силата на закона, доколкото не са се осъществили предпоставките за продължаване на дружеството, при идентични факти и обстоятелства, съобразими съгласно чл.157 ал.1 ТЗ, но изхождайки от различие в последващи и невключени във фактическия състав на нормата обстоятелства. При такъв подход и правните последици от прекратяването биха били съобразими спрямо различен начален момент. Такъв правен дуализъм настоящия състав намира недопустим.*

Липсата на законова уредба за иниципиране производството по ликвидация, по мнение на настоящия състав действително следва да се разреши с прилагане на закона по аналогия, но по следните съображения: Наследниците на едноличния собственик на капитала ще следва да се считат легитимирани да предявят прекратяването по силата на закона и за откриване на производство по ликвидация, по аналогия с чл.60а т.2 ТЗ.”

Противоречивата съдебна практика е дала повод да се образува Тълкувателно дело № 1/2020г. на ОСТК на ВКС по въпроса (т. 1) „По какъв ред се прекратява еднолич-

но дружество с ограничена отговорност при смърт на едноличния собственик на капитала и управител на дружеството и бездействие на наследниците му?“

По въпросите поставени от тълкувателно дело №1/2020 на ОСТК на ВКС Висшия адвокатски съвет е изразил становище с изх. №830/21.08.2020г., с което споделя мотивите на Решение № 73/21.06.2019 г. по т. д. № 2413/2018 г. на ВКС, според което при настъпила смърт на едноличния собственик на капитала и управител на едноличното дружество с ограничена отговорност и осъществяване на предвидените в чл.157, ал.1 ТЗ юридически факти, иск по чл.155, т.3 ТЗ е недопустим, тъй като в хипотезата на чл.157, ал.1 ТЗ дружеството се прекратява по право. Прави се аналогия с хипотезата на чл. 93, ал.4 ТЗ, касаеща прекратяването на събирателно дружество със смъртта на един от съдружниците. В становището са изразени също и следните доводи: *„Основанието за прекратяване на дружеството по чл.157, ал.1 ТЗ се прилага независимо дали дружеството има управител, който да поиска вписване на прекратяването в търговския регистър или не. Юридическият факт, който води до прекратяване на дружеството, касае правосубектността на съдружника, а не на управителя.“* Поддържат и приетото разрешение с Решение № 73/21.06.2019 г. по т. д. № 2413/2018 г. на ВКС, че следва по аналогия да се приложи чл. 60а, т.2 ТЗ, както и да се разшири кръга от лица, които имат право да заявят прекратяването в търговския регистър и да предприемат процедура по ликвидация, в случай че наследниците бездействат.

Споделям мотивите в Решение № 73/21.06.2019 г. по т. д. № 2413/2018 г. на ВКС, че моментът на прекратяване на ЕООД при смърт на едноличния собственик на капитала следва да бъде идентичен, независимо дали е предвидено друго в учредителният акт или дали наследниците желаят да встъпят в дружеството или не, както и независимо дали управителят на едноличното дружество е различен от едноличния собственик. Наследниците следва да имат правомощие да заявят прекратяване и ликвидация на дружеството, като им се даде срок за това, но и че следва да се разшири кръга от лица имащи право да заявят прекратяването на дружеството и да предприемат процедура по ликвидация, когато наследниците бездействат, включително и прокурора, както е засъщепено в мотивите на решението,.

Заклучение

Ще очакваме решение по тълкувателно дело № 1/2020г. на ОСТК на ВКС по въпроса, но предвид неговата важност, считам, че той следва да бъде законодателно решен, като *de lege ferenda* предлагам да бъде приета нова ал. 3 на чл. 157 ТЗ, която да гласи: *„Легитимация да заявят прекратяването на дружеството по ал. 1 в търговския регистър имат наследниците на починалия едноличен собственик на капитала. Ако няма такива или те не сторят това в тримесечен срок от смъртта, легитимация имат също кредиторите и прокурора.“*

Друго решение може да бъде и добавяне на т.4 в чл. 155 ТЗ, която да гласи: *„по иск на прокурора, когато в продължение на три месеца наследниците на починалия едноличен собственик на капитала на ЕООД не заявят, че желаят да продължат дейността или не предприемат действие за ликвидация на дружеството.“*

Използвана литература

1. Антонова, А. (2004), Събирателно дружество, София, изд. Сиб
2. Antonova, A. (2004), Sabiratelno druzhestvo, Sofia: Sibi.

3. Калайджиев, А. (2014) Търговски дружества. Персонални дружества. Дружества с ограничена отговорност, София, Сиби,
4. Kalaydzhiyev, A. (2014), Targovski druzhestva. Personalni druzhestva. Druzhestva s ogranichena otgovornost, Sofia, Sibi
5. Таджер, В. (1994) Капиталови търговски дружества, София, ИК „Труд и право“
6. Tadzher, V. (1994) Kapitalovi targovski druzhestva, Sofia, “Trud i pravo”
7. Таджер, В. (2011), Капиталови търговски дружества, ИК „Труд и право“, София
8. Tadzher, V. (2011) Kapitalovi targovski druzhestva, Sofia, “Trud i pravo”
9. Таков, К. (2003), Допустима ли е продажбата на предприятие в производство по ликвидация?, В: Правни изследвания в памет на проф. Витали Таджер, София.
10. Takov, C. (2003), Dopustima li e prodazhbata na predpriyatie v proizvodstvoto po likvidaciya?, V: Pravni izsledvaniya v pamet na prof. Vitali Tadzher, Sofia.
11. Тълкувателно дело № 1/2020г. на ОСТК на ВКС
12. Talkuvatelno delo №1/2020g. na OSTK na VKS
13. Решение № 73/21.06.2019 г. по т. д. № 2413/2018 г. на ВКС, I т. о.
14. Reshenie № 73/21.06.2019 g. po t. d. № 2413/2018 g. Na VKS, I t. o.
15. Определение № 302/28.06.2018 г. по ч. т. д. № 1280/2018 г. на ВКС, I т. о.
16. Opredelenie № 302/28.06.2018 g. Po ch.t.d.. № 1280/2018 g. Na VKS, I t. o.
17. Решение №591/ 25.03.2017г. на СГС, ТО, VI-11 с-в, по т.д. №4600/2015г.
18. Reshenie №591/25.03.2017g. na SGS, TO, VI-11 po t.d. №4600/2015g.
19. Решение №38/18.03.2019г. на Окръжен съд гр. Добрич, ТО, по т.д. №12/2019
20. Reshenie №38/18.03.2019g. na Okrazhen sad gr. Dobrich, TO, po t.d. №12/2019

За контакти: Докт. Анна Михова-Георгиева
 Русенски университет „Ангел Кънчев”
 Юридически факултет
 e-mail: anna_mihova@abv.bg